

COLLECTIEPLAN

Auteurs (2018): Tamara Berghmans, Inneke Daghelet, Ann Deckers, Caroline Vincart

Redactie (2020): Mia Verstraete, Annelies Dalemans

1. INLEIDING.....	3
Het FOMU.....	3
2. COLLECTIEBESCHRIJVING.....	5
Collectiegeschiedenis.....	5
Beschrijving en huidig profiel van de collectie.....	7
Collectie Beeld.....	7
Collectie Fondsen.....	8
Collectie Apparatuur.....	9
Collectie Bibliotheek.....	10
3. COLLECTIEWAARDERING.....	12
4. COLLECTIEVORMING.....	13
Verwerving.....	13
Verwervingsbeleid.....	13
Verwervingscriteria.....	14
Verwervingsmethoden.....	15
Herbestemmingsbeleid.....	16
5. GEBRUIK VAN DE COLLECTIE.....	17
Onderzoek en educatie.....	17
Presentatie.....	18
Collectie intra muros.....	19
Collectie extra muros.....	19
6. COLLECTIEMOBILITEIT.....	21
Bruikleenbeleid.....	21
Reproductiebeleid.....	21
7. BEHOUDEN EN BORGEN.....	22
Collectieregistratie en digitalisering.....	22
Collectieregistratie.....	22
Digitalisering.....	24
Conservatie en restauratie.....	25
Doelstellingen.....	26
Collecties Beeld en Fondsen.....	27
Collectie Apparatuur.....	28
Collectie Bibliotheek.....	28
Risicobeheer en veiligheidszorg.....	29
Conditie van de collectie.....	29
Geïntegreerde risicobeheersing.....	30
Calamiteitenplan.....	30
Integrated Pest Management (IPM).....	31
Workflowbeheer en procedures.....	31

1. INLEIDING

Het collectieplan van het FOMU vormt de basis voor het beheer van de museumcollectie. Het biedt overzicht, ondersteunt de missie van het FOMU en geeft aan hoe het beleidsplan uitmondt in concrete doelstellingen en acties. Het collectieplan is een dynamische handleiding en een logboek dat de collectiewerking verder verbetert en bijschaaft. Het evolueert mee met onze groeiende kennis over de collectie en met de prioriteiten die het werken met deze collectie bepalen.

Het FOMU heeft een zeer dynamische werking en is enorm gegroeid op het gebied van infrastructuur, werking en personeel. De collectiewerking moet op een duidelijke manier worden vertaald naar een grotere, jonge ploeg die een nieuwe koers moet varen.

De afgelopen jaren heeft het FOMU ingezet op het professionaliseren en verbeteren van de werking en het verder uitbreiden van de kennis en expertise over de verschillende aspecten van de fotografie. Er werden heel wat projecten gerealiseerd: de bouw van een nieuw energiezuinig collectiedepot, de installatie van gespecialiseerde koelcellen voor filmnegatieven, kleurenprints en digitale bestanden en de reorganisatie van bestaande cameradepots. We hebben een inhaalbeweging opgestart op het vlak van digitalisering en registratie, en analoge documentatie over Belgische fotografen gedigitaliseerd en uitgebreid. De collectiepresentaties zijn een weerslag van de vier grote collecties Beeld, Fondsen, Apparatuur en Bibliotheek, die samen 'de' collectie van het FOMU vormen.

Het FOMU wil zich door deze doorgedreven acties verder profileren als een volwaardige (inter)nationale erfgoedbeherende instelling. Aan de hand van een uitgebreid waarderingstraject wordt de collectiewerking verder geoptimaliseerd en het collectieprofiel aangescherpt. Waarderen als onderdeel van *value based heritage management* vormt dan ook de basis voor het verdere collectiebeleid dat de collectiewerking aanstuurt.

Het FOMU

Het FOMU is een van de oudste, meest prestigieuze en toonaangevende musea voor fotografie in Europa. Als open huis treden we in dialoog en interactie met ons publiek. Het FOMU zet dagelijks een kwaliteitsvol, sterk en innovatief beleid uit gebaseerd op zijn missie en waarden.

Het FOMU is het enige themaspecifieke museum voor fotografie in Vlaanderen. Geen enkel ander museum heeft zulke omvangrijke collecties die artistiek en technisch representatief werk van belangwekkende fotografen, fabrikanten en auteurs uit de (inter)nationale fotogeschiedenis bevatten. Ook de bibliotheek is een onderdeel van de FOMU-collectie. Onze doelgroepen zijn reguliere museumbezoekers, fotografie-experts, jongeren, onderwijs, bedrijven en de buurt rond het FOMU.

Het FOMU maakt deel uit van het autonoom gemeentebedrijf Culturele Instellingen Antwerpen/Erfgoed, een overkoepelende organisatie van musea en erfgoedinstellingen in Antwerpen. De stad Antwerpen is het bevoegde moederbestuur.

Binnen Vlaanderen bestaan nog andere musea, archieven, bibliotheken en galerijen die binnen hun thema en interessegebied fotografie verzamelen en beheren, zoals de Fondation A Stichting in Brussel, S.M.A.K. in Gent en het M HKA in Antwerpen. Het FOMU kan inhoudelijk met bijna alle erfgoedbeherende instellingen een link leggen. In België is er nog een tweede fotografiemuseum in Charleroi: het Musée de la Photographie Charleroi (MPC).

Op internationaal vlak beweegt het FOMU zich tussen een tiental mediumspecifieke fotomusea met een gelijkaardige aanpak en/of collectie.

2. COLLECTIEBESCHRIJVING

Collectiegeschiedenis

In bijna vijftig jaar verzamelde het FOMU objecten voor een zeer gevarieerde collectie met internationaal belang. In 1965 vormde de tentoonstelling *125 Jaar Fotografie*, georganiseerd met steun van Gevaert-Agfa, de aanleiding om een nieuwe afdeling Foto & Film op te richten binnen het **provinciaal museum voor Kunstambachten Sterckshof in** Deurne. Aansluitend hierop werden de **bruiklenen van Gevaert-Agfa**, samen met het archief van de publicatiedienst van het bedrijf, overgedragen aan de provincie Antwerpen. Het was de bedoeling dat dit de kern zou vormen van een permanente afdeling binnen het museum over de geschiedenis van de fotografie. In de jaren 1970 ontgroeiden de collecties en de bibliotheek van de afdeling Foto & Film de beschikbare ruimte in het Sterckshof. In 1986 werd deze afdeling verzelfstandigd en kreeg de fotonhistorische collectie onderdak in het **huidige FOMU**. Aanvankelijk werd de collectie intuïtief en pragmatisch uitgebreid, zonder veel selectiecriteria.

Na een aantal jaar liet het provinciebestuur aan het oude museum een **nieuwe vleugel** bouwen inclusief vijf depotruimtes, **de Bainesdepots**. De tentoonstellingsruimtes in het extra gebouw waren geklimatiseerd. In het oude pakhuis werden een restauratieatelier en een inlijstatelier voorzien. In 2004 opende het nieuwe deel van het FOMU.

Vanaf 2010 investeerde het FOMU meer in zijn collectiewerking en werden de collecties zichtbaarder voor het publiek door regelmatige presentaties. Dit resulteerde in een groei en reorganisatie van het collectieteam en een professionalisering van de collectiewerking. Door een vrijwilligerswerking te organiseren konden de afdelingen bibliotheek en collectie een aantal processen versnellen.

In 2015 werd gestart met de bouw van een nieuw, energiezuinig depot, de **Lieven Gevaerttoren**, grenzend aan het hoofdgebouw. De Bainesdepots werden omgevormd tot geklimatiseerde depots voor camera's en koelcellen voor fragiele fotografische materialen zoals nitraat- en acetaatnegatieven, kleurenprints, digitale prints en bestanden.

In 2015-2016 ontving het FOMU twee grote verzamelingen: het **archief** van de Antwerpse fotografiefamilie **Selleslags** (als permanente bruikleen) en het **industriële archief van de firma Agfa-Gevaert** (als schenking aan de provincie Antwerpen). In 2016-2017 reorganiseerde het FOMU een aantal apparatuurdepots aan de hand van de RE-ORG-methodologie, een internationale methodiek ontwikkeld om te herorganiseren zonder extra middelen en te voldoen aan de professionele basisvereisten. De bibliotheek werd in 2017 compleet ontmanteld voor infrastructuurwerken en in 2018 vernieuwd heropend.

Vanaf 2011 volgden collectiepresentaties elkaar in snel tempo op. Deze exposities tonen deelverzamelingen of geven een thematische inkijk in de verzamelingen. In verschillende tijdelijke tentoonstellingen worden collectiestukken geïncorporeerd.

Beschrijving en huidig profiel van de collectie

Het FOMU bezit een heel diverse collectie waarin een veelheid aan aspecten, perioden, technieken, landen, toepassingsgebieden, genres, stijlen, presentatievormen... van de fotografie vertegenwoordigd is. De verzameling illustreert de ontwikkelingsgeschiedenis van de fotografie, vanaf het prille begin tot vandaag, in internationaal perspectief met een stevig Belgisch accent, en met aandacht voor technologische, sociale, culturele en artistieke aspecten. Het geheel is opgedeeld in vier collecties: Beeld, Fondsen, Apparatuur en Bibliotheek. Aan de hand hiervan wordt de fotografie in een bredere maatschappelijke en culturele context gesitueerd.

Collectie Beeld

De collectie Beeld is een gevarieerde en internationale collectie met historische en actuele foto's, kunst en documentaire fotografie, vrije en toegepaste fotografie. Ze is divers qua medium: glasplaten, negatieven, diapositieven, autochromen, contactafdrukken, foto's en fotoalbums. Tussen 1966 en 1980 verwierf het FOMU het leeuwendeel van deze collectie via talrijke schenkingen en aankopen.

De collectie Beeld is internationaal en behoorlijk exclusief op het gebied van de Belgische fotogeschiedenis. Het FOMU streeft naar het verzamelen van werk en reeksen van Vlaamse en Belgische fotografen. Het opteert ervoor beelden te verwerven die een onontbeerlijke context vormen voor de ontwikkeling van de fotografie in ons land.

De collectie Beeld is in hoge mate representatief voor de West-Europese fotogeschiedenis, met een focus op België. De 75.923 beelden van een geschatte 3000 fotografen geven een goed overzicht van de verschillende toepassingsgebieden, technieken, stijlen, stromingen, fotografen, praktijken en presentatievormen vanaf het ontstaan van de fotografie tot op heden. Het brede verhaal van de fotogeschiedenis kan verteld worden, met een zwaartepunt op fotografie rond de eeuwwisseling van 1900, interbellum en de jaren 50, 60 en 70. De (inter)nationale fotografische canon is vertegenwoordigd, met werk van onder meer Henri Cartier-Bresson, Stephan Vanfleteren, Edmond Fierlants, Bieke Depoorter, William Henry Fox Talbot, Nan Goldin, Dirk Braeckman, Andreas Gursky, David Claerbout, Weegee, Man Ray, Eadweard Muybridge, Léonard Misonne, William Klein, Julia Margaret Cameron, Stephen Shore en August Sander. Deze collectie is uniek in België. De meeste objecten zijn origineel en/of innovatief qua ontwerp, design of techniek.

De collectie Beeld bevat zowel maatschappijkritische als puur esthetische beelden. Vanwege de actuele en historische onderwerpen heeft ze voor uiteenlopende groepen en gemeenschappen een sociaal-maatschappelijke waarde. Er kunnen linken gelegd worden met internationale en universele thema's in de samenleving. Deze collectie heeft een hoge interne en externe ensemblewaarde.

De collectie Beeld is van belang als studiecollectie voor onderzoekers en als museumcollectie: ze wordt regelmatig gebruikt in tentoonstellingen en publicaties en is interessant voor bruiklenen. Ze bezit een groot potentieel om een ruimer (inter)nationaal publiek aan te spreken als ze on- en offline beter zichtbaar is en ingezet wordt.

De herkomst van de collectie Beeld is grotendeels gekend en is goed gedocumenteerd. Ze is voor 80% beschreven en voor 40% gedigitaliseerd.

Collectie Fondsen

De collectie Fondsen vormt het grootste deel van de FOMU-collectie. Ze omvat meer dan 40 fondsen, archieven en grote ensembles van Belgische fotografen en bedrijven (2.774.987 stuks) en beslaat de 19de, 20ste en 21ste eeuw. Het materiaal is zeer divers: fotografische archieven (afdrukken, glas- en kunststofnegatieven, autochromen, postkaarten, albums, diapositieven, digitale bestanden) en papieren archieven (archivalia en personalia, boeken, tijdschriften).

De collectie Fondsen is representatief voor de Belgische fotogeschiedenis en omvat archieven van verenigingen en fotografen, zowel professioneel als amateur. Ze geeft een goed beeld van de fotografische praktijk in België, Vlaanderen en Antwerpen in de periode 1930-1970. Thema's als portret, landschap, kunst en reportage komen aan bod. Door haar inhoud, omvang en nationaliteit onderscheidt ze zich van andere collecties in België en het buitenland. Voorbeelden van enkele belangrijke fondsen zijn: Herman Selleslags, het Historisch Archief Agfa-Gevaert, Frank Philippi, Suzy Embo, Antoon Dries, Willy Kessels, de Union Coloniale Belge, Patrick de Spiegelaere, Filip Tas, Gerald Dauphin en Gilbert d'Haen.

De herkomst van de collectie Fondsen is in grote mate gekend (70%), maar beperkt gedocumenteerd. Ze bestaat uit schenkingen, langdurige bruiklenen en enkele aankopen. Sommige fondsen zijn van internationaal belang, andere hebben een hoge nationale waarde.

De collectie Fondsen is zo omvattend dat het erg moeilijk is in te schatten hoe compleet de fondsen zijn. Van sommige fondsen weten we wel dat ze erg volledig zijn. De collectie vertoont een hoge interne en externe ensemblewaarde. Er zijn sterke linkjes met andere fondsen en collecties van het FOMU door hun nationaliteit, thema's en fotografische praktijken. Bepaalde fondsen vertonen ook een ensemblewaarde met externe collecties.

De collectie Fondsen vormt momenteel geen belangrijke bron van onderzoek, omdat ze onvoldoende ontsloten is. Vele onderdelen hebben wel een groot potentieel op dit vlak, maar ook voor het aantrekken van bezoekers. De collectie omvat fondsen die nog niet nader bestudeerd zijn en heeft belangrijke cultuurhistorische en sociaal-maatschappelijke waarde. Momenteel worden de fondsen onvoldoende gebruikt in tentoonstellingen en publicaties, op enkele dossiertentoonstellingen over specifieke fotografen na. De collectie kan de collecties Beeld, Apparatuur en Boek versterken. Zodra ze beter ontsloten is, kan ze van invloed zijn voor de bekendheid en reputatie van het FOMU.

Collectie Apparatuur

De oorsprong van de collectie Apparatuur ligt bij een groep oud-werknemers van Agfa-Gevaert die de eerste collectievormers zijn. Hierdoor ligt in het begin (1964-1975) een duidelijke connectie tussen de verwerving van apparatuur en de foto-industrie. In 1973 koopt de provincie Antwerpen een zeer groot deel van de cameracollectie van de Zwitserse verzamelaars Auer, die samen met de collectie Sterckshof de museale kern van de collectie Apparatuur vormt. Deze deelcollectie (8000 stuks) is van internationaal belang, *state of the art* en tot op stukniveau beschreven en gedigitaliseerd. In 2005 kent de collectie een tweede grote uitbreiding door de verwerving (langdurige bruikleen) van het Agfa Foto-Historama. Deze deelcollectie (15.000 stuks) is nog niet op stukniveau geïnventariseerd en beschreven maar biedt na verdere registratie en onderzoek een hoge toegevoegde waarde aan de collectie Apparatuur. Het FOMU investeerde in de Belgische cameraproductie uit de 19de en begin 20ste eeuw.

De collectie Apparatuur bestrijkt met ruim 23.000 stuks een divers en alomvattend overzicht van fotocamera's en toebehoren, lenzen, pre-cinema, cineapparatuur, *optical toys*, projectoren, kijkkasten, vergroters, chemie, opname- en afwerkingsmaterialen, verpakkingen, studio- en donkerekameruitrusting en meubilair. De vroegste objecten zijn pre-cinema en dateren van eind 18de eeuw. Het leeuwendeel dateert van rond 1900 tot de jaren 80, met focus op het interbellum en de naoorlogse periode. De herkomst is voor 92% bekend; ze bestaat uit nationale en internationale fabrikanten en is voor 95% analoog.

De collectie Apparatuur heeft een hoge interne en externe ensemblewaarde. Op technisch-historisch vlak is ze vrij volledig. De geschiedenis van de apparatuur en de technologische ontwikkelingen kunnen in brede zin geïllustreerd worden, vanaf het ontstaan van de fotografie tot en met de jaren 80. De analoge evoluties zijn aanwezig, de digitale in mindere mate.

De collectie Apparatuur draagt bij tot inzicht in belangrijke (foto- en wetenschaps)historische momenten: crisissen en oorlogen, uitvindingen van materialen, technische evoluties, toepassingen van beeldvorming op vele gebieden. Ze illustreert manieren van kijken, het vastleggen van beweging en de democratisering van het medium. De collectie toont ook professionele, industriële en technische evoluties in de fotografie en tendensen in commerciële modes en de tijdgeest. Ze biedt een inhoudelijke reflectie op sociaal-maatschappelijke thema's en activeert een collectief geheugen over generaties heen.

De collectie Apparatuur onderscheidt zich door haar historische volledigheid, omvang en hoge interne ensemblewaarde, de aanwezigheid van chemie, verschillende opname- en afdrukmaterialen, verpakkingen en zeldzame stukken. Ze is zowel in een Belgische als een internationale context uniek. De collectie Apparatuur van het FOMU kan zich meten met die van andere internationale fotomusea.

Collectie Bibliotheek

De collectie Bibliotheek van het FOMU is binnen het Nederlandse taalgebied de grootste en meest gespecialiseerde. Ze staat op het niveau van gelijkaardige instellingen in het buitenland. Als geheel wordt ze als cultureel erfgoed beschouwd.

De bibliotheekcollectie is gegroeid uit de museumbibliotheek van het toenmalige provinciaal museum Sterckshof. Twee belangrijke bruiklenen legden de basis. In 1966 kreeg het FOMU de bibliotheek en het archief van de Association Belge de Photographie voor onbepaalde duur in bewaring van de stad Antwerpen. Daarnaast draagt de firma Agfa-Gevaert sinds 1976 een selectie van de verouderde literatuur uit haar bedrijfsbibliotheek over aan het museum. Zo zijn bij benadering 30.000 werken opgenomen in de catalogus.

De bibliotheekcollectie is onderverdeeld in drie deelcollecties:

- De **studiecollectie** speelt een essentiële rol in intern onderzoek en als ondersteuning voor extern onderzoek. Ze bevat publicaties, tijdschriften en documentatie van de 17de eeuw (vroegere voorlopers van de fotografie) tot nu, over diverse onderwerpen binnen de fotografie.
- De **museumcollectie** bevat boeken van de (inter)nationale fotografische canon van ca. 1950 tot vandaag, met nadruk op Belgische en West-Europese fotografen, en tijdschriften met een grote historische of fotografische waarde.
- De **kostbare werken** zijn waardevolle, fragiele en unieke publicaties met een hoge erfgoedwaarde, hoofdzakelijk van voor 1950.

De bibliotheekcollectie is qua inhoud en grootte uniek in België. De basis geeft een representatief beeld van de vroege ontwikkeling van de fotografie tot een volwaardige foto-industrie. Op fotohistorisch vlak biedt de hele collectie onderzoeksmateriaal en illustreert ze de geschiedenis van de fotografie, van het begin tot heden, met specifieke nadruk op de (Belgische en Westerse) foto-industrie, fototechnologie, amateurfotografie en professionele fotografie, artistieke en documentaire fotografie ... van alle mogelijke fotografische praktijken, technieken en periodes. De collectie is een bron voor cultuurhistorisch onderzoek over onderwerpen als het dagelijks leven, historische gebeurtenissen, personen en beroemdheden, kunstpatrimonium ... Ook op artistiek vlak onderscheiden vele publicaties zich. Een significant stuk van de bibliotheekcollectie is maatschappijkritisch en reflecteert over thema's als identiteit, gender, kolonisatie, vluchtelingen, antropologie, armoede, jongerencultuur ... Een beperkt maar relevant deel van de collectie behandelt de fotokritiek en -theorie.

De drie deelcollecties hebben een hoge interne ensemblewaarde; de inhoudelijke link met de collecties Beeld, Fondsen en Apparatuur is essentieel. Ze illustreren ook de

tentoonstellingsprogrammatie van het FOMU. De externe ensemblewaarde ligt bij andere bibliotheken met een specifieke fotobibliotheek en fotografieonderwijsinstellingen.

De herkomst is voor ca. 80% gekend, maar niet altijd geregistreerd. Vanaf 2010 is de herkomst gedetailleerd gedocumenteerd. De publicatie-/drukdata en nationaliteiten van de auteurs zijn voor 98% gekend. Het verwervingsproces is grotendeels gekend, maar niet altijd goed gedocumenteerd.

De bibliotheekcollectie wordt intern en extern intensief gebruikt. Ze biedt onderzoeksmateriaal voor (inter)nationale onderzoekers (studenten, fotografen, kunsthistorici, restauratoren ...). Stukken uit deze collectie worden enkel intern uitgeleend. Externe bruiklenen zijn mogelijk op aanvraag.

De bibliotheekcollectie is momenteel niet in hoge mate bepalend voor de bekendheid en reputatie van het museum (wel bij onderzoekers en een nichepubliek), maar heeft veel potentieel. Sinds de heropening van de vernieuwde bibliotheek in 2018 wordt hierop ingezet.

3. COLLECTIEWAARDERING

Het FOMU zet binnen zijn collectiebeleid in op het proces van collectiewaardering om het collectieprofiel aan te scherpen. Sinds 2013 passen we waarderingsprocessen toe op de vier collecties, die samen zo'n honderd deelcollecties overkoepelen. De volledige collectie zal gewaardeerd worden en de resultaten zullen voor diverse doeleinden worden gebruikt.

De waardering resulteert in waardestellingen die leiden naar een **duidelijk collectieprofiel**, dat functioneert als een handvat voor het verzamelbeleid. Het geeft aan hoe we ons onderscheiden van andere collega-musea in binnen- en buitenland.

Een **grondige kennis over de deelcollecties** helpt ons echt te weten waar we voor staan. We krijgen een gedetailleerd zicht op de geschiedenis, betekenis en het (ontwikkel)potentieel van de collectie. Ook de voorbereidingen op de waarderingstrajecten zijn leertrajecten die het collectieteam als experts in hun materie versterken.

De waardestellingen van de deelcollecties dienen als leidraad voor de verdere ontwikkeling van een conserverings-, registratie-, verwervings- en digitaliseringsplan. Op basis van een prioriteitenlijst worden deze systematisch uitgewerkt. Dit verbetert het **collectiemanagement**, het **collectieplan** en het **calamiteitenplan**.

De **prioriteitenlijst** wordt opgesteld op basis van:

- Informatie over individuele objecten uit het collectieregistratieprogramma Adlib
- De collectie-anatomie
- (Deel)collectie- en/of archiefbeschrijvingen (Cometa en Archiefbank Vlaanderen)
- *Condition assessments* en *quantitative value assessments*
- *Value assessments* of waarderingstrajecten.

De **collectie-anatomie** dient als bijkomende informatiebron en vertrekpunt voor het waarderingsproces. Deze anatomie bevat alle mogelijke informatie (beschrijving, periode, omvang, technieken, materiaaltechnische samenstelling, verwerving, conditie, bruikleenhistoriek en publicaties) over de verschillende deelcollecties in het museum.

4. COLLECTIEVORMING

Het bijzondere karakter van de FOMU-collectie resulteert uit de vroegste fase van de collectievorming. Het is een breed uitwaaiende collectie, zowel in tijd als in ruimte, over de grenzen van fotografische praktijken heen. De collectie besteedt aandacht aan technologische en esthetische ontwikkelingen en aan het maatschappelijke kader. Vanuit het streven naar een actueel, aangescherpt collectieprofiel hebben we een collectieplan opgesteld als werkdocument, met onder andere verwervingscriteria en waarderingen.

Kwantitatief beschouwd vormt de artistieke fotografie een marginaal segment, maar in het culturele veld geniet ze een groot aanzien. Andere toepassingsgebieden van de fotografie lijken daardoor vrijwel onzichtbaar te zijn geworden. Verzamelen betekent niet langer het ontwikkelingsparcours van de fotografie markeren, maar beelden laten spreken door ze in dialoog te plaatsen met andere beelden, objecten of documenten zodat ze op een nieuwe, relevante manier gaan functioneren.

Verwerving

Verwervingsbeleid

Het FOMU verwerft actief en passief nieuw werk en vult lacunes aan. We vertrekken daarbij vanuit drie focuspunten.

- **Belgisch**

Het FOMU is het grootste nationale museum voor fotografie en heeft een specifieke band met Vlaanderen en Antwerpen. Het treedt op als ambassadeur voor de Belgische fotografie en wil er een representatief beeld van geven. In die zin is de collectie ook een studiecollectie. Niet alleen de meest markante auteurs, maar al wie artistiek of documentair representatief is voor een tijdvak, genre of toepassingsgebied van de fotografie kan mogelijk in de collectie worden opgenomen. Werk van jong Belgisch talent wordt structureel verworven.

- **Internationaal**

Het FOMU wil zijn positie tegenover andere Europese fotomusea versterken en zijn collecties actief verrijken met internationale fotografie, apparatuur en boeken. We zoeken naar opportuniteiten voor de aankoop van sleutelwerken die een relatie hebben met onze collectie. De focus ligt op hedendaagse maatschappelijke relevantie, artistieke en technologische innovaties en een streven naar geïntegreerde samenwerkingen (bv. aanwervingen, creatieopdrachten n.a.v. expo of onderzoek). Voor de historische basiscollectie spelen we in op uitzonderlijke kansen, enkel met externe bijzondere middelen.

Het FOMU brengt belangrijke fotocollecties in België in kaart en kijkt samen met collega-musea hoe er kan worden samengewerkt aan een complementair verzamelbeleid voor hedendaagse internationale fotografie.

- **Samenhang met het tentoonstellingsbeleid**

De FOMU-collecties vormen een neerslag van het verzamel- en tentoonstellingsbeleid. Beide zijn op elkaar afgestemd en reageren op elkaar.

Verwervingscriteria

Bij het aanvaarden van schenkingen en aankopen van collectiestukken houden we in eerste instantie rekening met het verwervingsbeleid van het FOMU. Dat doen we door potentiële aanwinsten te toetsen aan specifieke verwervingscriteria, die gebaseerd zijn op waarderingscriteria.

- **Uniciteit/zeldzaamheid en representatie**

Voorkeur voor collectiestukken die zeer representatief zijn voor een periode, plaats, stijl, stroming, presentatievorm, techniek, gebruik, thema of gemeenschap en/of collectiestukken met ongewone kenmerken. Het object moet exemplarisch zijn en uniek in de Belgische musea.

- **Cultuurhistorisch belang**

Een collectiestuk wordt bij voorkeur gesitueerd in een betekenisvolle (foto)historische context, bv. technologisch, artistiek, sociaal of maatschappelijk, kunstkritisch ... Ook een hoge historische en artistieke waarde is doorslaggevend.

- **Gebruik**

De mate waarin een collectiestuk bruikbaar is (of wordt) als tentoonstellings- en/of studiemateriaal.

- **Ensemblewaarde**

Voorkeur voor objecten die een relatie hebben met een object en/of deelcollectie in het FOMU.

- **Herkomst of pedigree van het object**

Moet gekend zijn.

- **Sociaal-maatschappelijke relevantie**

Voorkeur voor collectiestukken die voor een hedendaags publiek maatschappelijk relevante aspecten uit de fotografie(geschiedenis) belichten: aanzetten tot reflectie en bezinning, het heden helpen begrijpen, een kritische omgang met beelden stimuleren en de eigen culturele, historische en maatschappelijke positie verduidelijken.

- **Beheersbaarheid**

Het collectiestuk/fonds moet beheersbaar zijn qua depotruimte en werklast.

- **Conditie**

De conditie van een object moet zeer goed tot goed zijn (*fit for handling*) en de conservering/restauratie mag geen buitensporige inspanning vergen.

Binnen de waarderingstrajecten worden de criteria op een gelijk niveau behandeld. De verwervingscriteria per collectie kunnen zwaarder of minder zwaar doorwegen in de beslissing om iets al dan niet in de collectie van het FOMU op te nemen. Elke verwerving moet een kwalitatieve verbetering van de collectie betekenen.

Het FOMU voert ook een **kwantitatieve waardering** van de collectie door, die de basis vormt voor een geïntegreerde risicobeheersing. Hiervoor krijgen de diverse criteria een quotering (zie tabel). Het criterium 'toestand' is van onderschikt belang (waarde 1) bij verwerving. Voor de hele collectie zijn uniciteit en representatie, cultuurhistorische waarde en gebruikswaarde doorslaggevend.

COLLECTIE FOMU	
Herkomst	5
Toestand	1
Ensemblewaarde	5
Uniciteit / Representatie	10
Cultuurhistorisch	10
Sociaal-maatschappelijke relevantie (nu)	5
Beheersbaarheid	5
Gebruik	10

Verwervingsmethoden

Aankopen

Voor aankopen moet het FOMU creatief te werk gaan omdat de middelen beperkt zijn. Naast het aankoopbudget zijn er de jaarlijkse bijdragen van de FOMU Patrons en gaan we actief op zoek naar projectsubsidies en fondsen voor nieuwe aankopen. Er wordt onderhandeld met kunstenaars/fotografen om tentoongestelde werken te verwerven en soms nieuw werk te realiseren. Bij aankopen van meer dan € 30.000 wordt verplicht het advies van de aankoopcommissie van het FOMU gevraagd.

Het FOMU gaat proactief in binnen- en buitenland op zoek naar relevante collectiestukken via studio- en atelierbezoeken bij fotografen/kunstenaars, contacten met privéverzamelaars, prospectie

in galerieën, op tentoonstellingen, beurzen en festivals en in (online) veilinghuizen. De bibliotheek koopt aan via boekhandelaars, uitgevers en tijdschriftleveranciers, en op beurzen en fotofestivals.

Schenken en langdurige bruiklenen van derden

Het FOMU stelt zich gereserveerd op t.a.v. schenken en langdurige bruiklenen van particulieren, publieke instellingen of bedrijven. Het gevaar is dat ze afwijken van het collectieprofiel of er geen prioriteit in zijn. De kwaliteit van de schenking is cruciaal. Het FOMU aanvaardt enkel schenken zonder voorwaarden die passen in het museumprofiel en geen dubbel zijn.

Het FOMU verkiest schenken boven langdurige bruiklenen, vanwege de lasten die daaraan verbonden zijn (beheer, depotkosten, beperkingen en verplichting bij ontsluiting). We verwerven enkel via langdurige bruikleen als het object/fonds een onmisbare schakel vormt binnen de collectie.

Schenken voor de bibliotheekcollectie worden doorgaans integraal aanvaard. Niet passende publicaties worden herbestemd via een ruilsysteem om zo andere, relevante publicaties te verwerven.

Herbestemmingsbeleid

Als duidelijk is wat het FOMU wil verzamelen en behouden, weten we ook wat eigenlijk niet in de collectie past. Het gebruik van standaarden voor registratie en collectiemanagement leidt tot een betere kennis van de objecten en hun context. Zo wordt duidelijker wat minder goed in de collectie past, en kan deze kennis uitgewisseld worden met anderen om gericht te herbestemmen. Naast het collectieplan werken we voor herbestemming met de professionele standaard LAMO (Leidraad Afstoting Museale Objecten) als toetsingskader.

Specifiek bij **interne herbestemming** onderzoeken we of objecten ter beschikking kunnen worden gesteld aan het publiek, onderzoekers en specialisten.

Er worden meerdere **externe herbestemmingstrajecten** opgevolgd, onderzocht en in gang gezet. Motivering van de herbestemming gebeurt volgens criteria die we aan de hand van onze waardestellingen per (deel)collectie uitwerken.

Via herbestemming van collectieonderdelen kan de **bibliotheek** extra (kosteloze) aanwinsten verwerven. Dit gebeurt door ruil met musea en andere instellingen in binnen- en buitenland, een tweejaarlijkse boekenverkoop met afgeschreven publicaties uit de bibliotheekcollectie en schenking aan relevante bibliotheken.

5. GEBRUIK VAN DE COLLECTIE

De huidige beleidsprioriteit ligt in het zichtbaar maken van de collectie. Het FOMU wil een inhaalbeweging maken in de ontsluiting van de collectie, on- en offline, intra en extra muros. Gezien de aard, omvang en waarde van de collecties ligt hier een enorm potentieel.

Onderzoek en educatie

Het FOMU zet in op een kwaliteitsvolle museumbeleving, communicatie met aandacht voor nieuwe doelgroepen en interactie tussen museum en publiek. We doen intern onderzoek naar de collectie en werken samen met externen aan en/of ondersteunen diverse (Europese) projecten.

Binnen het **interne onderzoek** naar de collecties ligt de focus op:

- Vervollediging en verdere ontsluiting van de Knowledge Base (KB) Directory of Belgian Photographers, een database over Belgische fotografen of fotografen die actief waren in België tussen 1839 en 1905.
- Consolidering en verspreiding van onderzoek verbonden aan collectiepresentaties, via kwalitatieve publicaties op maat van een vooraf bepaalde doelgroep/erfgoedgemeenschap.
- (Intern) wetenschappelijk onderzoek naar de collecties en samenwerking met externen en/of ondersteuning van (Europese) projecten.
- De werking van de vernieuwde bibliotheek, met de studiecollectie als ondersteuning voor intern onderzoek en publieksactiviteiten om de bibliotheek meer kenbaar te maken.
- Ontwikkeling en delen van expertise over het behouden en borgen van fotografisch erfgoed.

Onderzoek door **externen** gebeurt in het kader van master- en doctoraatsonderzoeken, (Europese) projectsubsidies en samenwerkingen. Daarnaast werkt het FOMU samen met hogescholen aan educatieve workshoppakketten, gekoppeld aan de collecties.

Onderzoek vanuit de collectie vindt een publiek via symposia, publicaties, video's en sociale media. In de leeszaal kan de bibliotheekcollectie geraadpleegd worden door bezoekers. De collecties Beeld, Fondsen en Apparatuur zijn consulteerbaar via Adlib en Archiefbank Vlaanderen. Daarnaast beschikt het FOMU over verschillende databanken die per fonds of deelcollectie aanvullende info geven.

Presentatie

Het FOMU wil zijn collectie aan een breder publiek bekendmaken en contextualiseren. Een belangrijk doel is de permanente zichtbaarheid van de collectie, zowel intra als extra muros. Ons tentoonstellingsbeleid is gericht op een kwalitatieve en onderbouwde ontsluiting van de collectie, gebaseerd op gericht en uitvoerig onderzoek. Het wordt afgestemd op vijf toetsstenen:

1. Publieksbereik

De gepresenteerde projecten hebben een uiteenlopend profiel: zowel tentoonstellingen voor een breed publiek als meer experimentele projecten. Door de nodige context mee te geven bieden we elk type bezoeker raakvlakken en aanzetten voor reflectie. We zetten vier tentoonstellingsruimten parallel in, waar het publiek naast de 'klassieke' fotografie ook alle randgebieden kan onderzoeken.

2. Geografische context

We ondersteunen talent van eigen bodem én hebben oog voor de wereld. We plaatsen eigen fotografen in een internationale context en halen de internationale top naar hier. Internationale projecten worden geselecteerd op basis van hun unieke kijk op de wereld en hun uitzonderlijke positie binnen de hedendaagse en historische fotografie. Deze mix leidt tot vruchtbare synergieën.

3. Verscheidenheid

We omarmen het medium fotografie in al zijn verscheidenheid. Tentoonstellingsprojecten situeren zich op het domein van beeldende kunst of artistiek onderzoek, binnen een journalistieke/documentaire, sociale/maatschappelijke of professionele fotografiecontext. Ook alle mogelijke verschijningsvormen van fotografie kunnen aan bod komen, net als de technische kant ervan.

4. Hedendaagse relevantie

- **Op maatschappelijk vlak:** zowel hedendaagse als historische tentoonstellingen gaan in dialoog met onze huidige sociale, politieke, maatschappelijke context en gaan het engagement niet uit de weg. Sociaal of maatschappelijk kwestieuze projecten brengen we alleen als de kritische context inherent deel uitmaakt van het tentoonstellingsproject.
- **Op fotografisch en vormelijk vlak:** we kiezen projecten i.f.v. hun bewuste en authentieke omgang met het fotografische medium, binnen onze hedendaagse context. We kijken zowel toekomstgericht als reflectief naar onze fotogeschiedenis. We streven naar projecten die het medium fotografie bevragen en uitdagen en daarbij een internationale voortrekkersrol spelen.

5. Ethisch kader

We toetsen tentoonstellingsprojecten steeds af aan hun ethische correctheid. Het medium fotografie heeft een complexe relatie met ethische normen en waarden. Elk beeld moet omzichtig en met een historisch bewustzijn worden benaderd en in context geplaatst. We hebben aandacht voor culturele diversiteit, zijn waakzaam voor stereotiepe beeldvorming van niet-westerse regio's en bevolkingsgroepen, staan kritisch tegenover genderstereotypering en kiezen voor niet-exploitatieve projecten.

Collectie intra muros

Tijdelijke presentaties in tentoonstellingszalen

- Grote **collectiepresentaties** brengen via een thematische invalshoek de geschiedenis van de fotografie in beeld en bevragen die. De historische en hedendaagse fotografische praktijk treden met elkaar in dialoog aan de hand van de vier collecties.
- **Dossiertentoonstellingen** zoomen in op specifieke kwesties, verhalen, insteken of onderzoek met een directe link naar een (deel)collectie of collectiestuk.
- In **experimentele collectieprojecten** reageren we op prangende artistieke, sociaal-maatschappelijke of mediumgerelateerde vraagstukken, onderzoeken of inzichten. Deze projecten staan in dialoog met collectiestukken vanuit een hedendaagse invalshoek. Waar mogelijk zijn ze ook crossmediaal en internationaal.
- De collectie wordt zoveel mogelijk ingezet in de **tijdelijke tentoonstellingsprogrammatie**.

(Semi)permanente presentaties

Het FOMU ambieert een hedendaagse, dynamische en wetenschappelijk onderbouwde (semi-) permanente presentatie voor een breed publiek. Hierin zouden de geschiedenis en context van het medium, technologische innovaties binnen de industrie en de transhistorische artistieke vertalingen ervan aan bod komen. Uit contacten met stakeholders en het publiek blijkt dat hier veel potentieel in zit. We onderzoeken de educatieve, wetenschappelijke en artistieke mogelijkheden hiervoor.

Het FOMU wil de collectie ook buiten de museumzalen zichtbaar maken in het museum. We onderzoeken hoe collectiestukken in de inkomhal, de trappenhal of de leeszaal gepresenteerd of geïntegreerd kunnen worden, bv. via vitrines, muurposters/ingelijste werken of digitale presentatie.

Collectie extra muros

Om de zichtbaarheid van het museum te vergroten zoekt het FOMU actief naar mogelijkheden om de collectie ook buiten de eigen muren zichtbaar te maken, vanuit een inhoudelijke samenwerking met lokale, regionale of internationale partners.

6. COLLECTIEMOBILITEIT

Bruikleenbeleid

Het FOMU zet via diverse kanalen en projecten in op het verhogen van de zichtbaarheid van zijn collectie. Daarom staan we over het algemeen positief tegenover bruikleenaanvragen. We overlopen een set criteria om de vraag te evalueren: wat is de conditie van het object en zijn waarde voor onze werking en collecties? Welke risico's zijn aan de bruikleen verbonden en wat is de intrinsieke meerwaarde ervan voor het FOMU als museale instelling (nationaal en internationaal)? Voor elke aanvraag formuleert de afdeling collectie een advies. De definitieve beslissing wordt genomen door de algemeen directeur en het directiecomité van het AG CIA/Erfgoed. De fotorestaurator van het FOMU controleert uitgaande en terugkerende bruiklenen. De collectiemobiliteit wordt in het bedrijfsarchief van de afdeling collectie gedocumenteerd en gearhiveerd, zowel analoog als digitaal.

Reproductiebeleid

Binnen het FOMU wordt veel gedigitaliseerd, voor meerdere doeleinden. Hierdoor bouwen we systematisch aan een beeldbank, die ook in dienst staat van externen. Het FOMU krijgt regelmatig reproductieaanvragen van onderzoekers, musea, archieven, uitgeverijen en productiehuisen. Wanneer een beeld uit de collectie nog niet werd gedigitaliseerd, wordt het mits een goede verantwoording en de betaling van de reproductiekosten op maat gedigitaliseerd.

Hoe bekender en zichtbaarder de collectie wordt, hoe groter de vraag naar reproducties. Naast de verbetering van de gebruikprocedure moeten daarom ook onze tarieven worden aangepast en getoetst aan de gangbare praktijk in het museumveld. Onze documentalist/registratoren handelen i.s.m. onze fotograaf de fotobestellingen af.

Het FOMU onderzoekt een mogelijke samenwerking met de online beeldenbank Art in Flanders.

7. BEHOUDEN EN BORGEN

Collectieregistratie en digitalisering

Collectieregistratie

Goed registreren is goed beheren, en digitalisering vraagt metadatering. Daarbij gaan registratie en gecontroleerd informatiebeheer hand in hand. Het geeft de documentalisten/registratoren een overzicht en een context om binnen te werken en bevordert de samenwerking en collectiemobiliteit tussen musea. Via een systematische, projectmatige ontsluiting en kennisdeling wil het FOMU zijn vier collecties op een structurele manier aan het publiek aanbieden. Dit moet bijdragen tot de erkenning van de rijke collecties.

Systemen en standaarden

Voor de registratie van de collectie gebruiken we de volgende **registratiesystemen**:

- Adlib (fotobeeld en apparatuur)
- Archiefbank Vlaanderen (fotografische fondsen)
- Excel (fotobeeld en apparatuur - oude inventaris/fondsen)
- Papieren inventarissen (negatieven en diapositieven - oude inventarissen). Deze worden in de mate van het mogelijke gedigitaliseerd.
- KOHA (boeken en tijdschriften, opensourcesoftware, web-based ILS met een SQL-database)
- Access (inventaris documentatiemappen fotografen)
- ICA-AtoM (Directory of Belgian Photographers)

We gebruiken de volgende **beschrijvingsstandaarden en -gegevens**:

- Move-basisregistratie en het Invulboek Objecten (Erfgoedinzicht en meemoo) voor de collecties Beeld en Apparatuur
- ISAD voor de archieven
- MARC-registratie voor de boeken- en tijdschriftencollectie

Het leeuwendeel van de collectie bestaat uit fotoarchieven en -fondsen van fotografen, zo omvangrijk dat ze enkel op archiefniveau beschreven zijn. De overige objecten worden bij voorkeur beschreven op stukniveau. De boeken zijn op stukniveau beschreven, de tijdschriften op titelniveau. De documentatiemappen van de fotografen zijn geregistreerd op stukniveau in een Access-bestand. 130 lopende meter aan boeken, archieven en documentatie is nog niet geregistreerd. De achterstand wordt systematisch weggewerkt.

Een projectmatige en gefaseerde aanpak

Het FOMU heeft op het gebied van collectieregistratie al een heel parcours afgelegd. Door een opeenvolging van verschillende registratieprogramma's hebben we ongewild een aanzienlijke achterstand op het vlak van registratie op objectniveau. Door de enorme omvang van de collectie (ruim drie miljoen objecten) vergt de registratie (en digitalisatie) een realistische aanpak en planning. Om de volledige collectie digitaal te registreren op objectniveau zouden bijna 680 registratiejaren nodig zijn, nog los van het verzamelen van materiaaltechnische gegevens en contextueel onderzoek. We pakken dit dus pragmatisch aan. We werken projectmatig verder aan de registratie en digitalisering van de beeldcollectie op stuk- en bulkniveau, registreren en digitaliseren systematisch de apparatuurcollectie en ontsluiten nieuwe aanwinsten in de bibliotheekcollectie.

- Projectmatige registratie van de beeldcollectie:
 - De omvangrijke fondsen worden op archiefniveau (ISAD-G) beschreven. Deze beschrijvingen worden opgenomen in Archiefbank Vlaanderen en aangevuld met informatie uit de *condition assessments*.
 - Cometa kan ook als model dienen voor beschrijvingen op deelcollectieniveau. Cometa is een hulpmiddel ontwikkeld voor en door cultureel-erfgoedinstellingen om collectiebeschrijvingen te maken die consistent, uitwisselbaar en uitbreidbaar zijn.
 - Nieuwe verwervingen worden op stuk-, archief- of deelcollectieniveau beschreven. Voor beschrijving op stukniveau gebruiken we de Move-basisregistratie en het Invulboek Objecten (Erfgoedinzicht en meemoo).
 - Foto's uit grote digitaliseringsprojecten worden op stukniveau verder beschreven i.f.v. registratie door de eigen medewerkers en door opgeleide vrijwilligers.
- RE-ORG is het vertrekpunt om de systematische registratie en digitalisering van de apparatuurcollectie op stukniveau te verbeteren.
- Registratie op stukniveau van nieuwe aanwinsten in de bibliotheekcollectie.
- Het FOMU maakt voor de kwalitatieve registratie van zijn collectie ook gebruik van:
 - Uitwisselingsstandaarden en wereldwijd ondersteunde authority databases (LIDO, WikiData, RKD, VIAF).
 - Linked data services zoals Geonames, AAT, VIAF, RKDartists en WikiData.
- Om participatie op het vlak van registratie een plaats te geven onderzoeken we projectmatig de mogelijkheden van crowdsourcing zodat we de resultaten hiervan in onze werking kunnen implementeren.

Digitalisering

Ook de digitalisering van onze omvangrijke collectie moet pragmatisch aangepakt worden. Duurzaamheid en efficiëntie zijn hierbij cruciaal. Het FOMU liet de voorbije beleidsperiode meer dan 50.000 erfgoedobjecten digitaliseren volgens de standaarden Metamorfoze en Metamorfoze Light. Daarnaast digitaliseert de FOMU-fotograaf museumobjecten i.f.v. restauratiebehandelingen, conditierapporten en publicaties bij collectiepresentaties. Ook zeer kostbare en gevoelige objecten die niet meer getransporteerd mogen worden, worden gedigitaliseerd.

De volgende aandachtspunten staan centraal bij het digitaliseren van de collectie:

Zichtbaarheid van de collecties

Het FOMU registreert zijn collecties in Adlib (Beeld, Fondsen en Apparatuur) en KOHA (Bibliotheek). Aan iedere record wordt een afbeelding gekoppeld, als de rechten kunnen worden geklaard. De Adlib-database en de bibliotheekcatalogus zijn consulteerbaar op de website van het FOMU. Binnen het nieuwe digitaliseringsplan van het FOMU wordt onderzocht hoe beide beter op elkaar kunnen worden afgestemd zodat de bezoeker de collectie via één toegang kan consulteren. We verbinden de data en beelden uit onze onderzoeken, databases en collecties zo optimaal mogelijk met relevante informatie op het internet en andere databases en omgekeerd.

Digital Asset Management System (DAMS) en meemoo

Voor het reproduceren/digitaliseren doet de afdeling collectie een beroep op haar eigen fotograaf of via raamcontracten op gespecialiseerde digitaliseringsbedrijven. Hierdoor groeit onze beeldbank met beeldmateriaal van de collectie in hoge resolutie. Via het DAMS worden de afgeleiden van het moederbestand voor verschillende doeleinden voorbereid en gebruikt. De moederbestanden worden duurzaam bewaard in het digitale depot van meemoo.

Auteursrechten klaren en open data

Sinds 2016 worden systematisch de rechten geklaard van beelden die in het DAMS en het e-depot van meemoo worden gezet. Hiervoor heeft het FOMU een prioriteitenlijst opgesteld van fotografen van wie het foto's in de collectie heeft. Rechtenvrije gedigitaliseerde collectie- en archiefstukken stellen we zoveel mogelijk projectmatig en volgens onze digitale strategie ter beschikking als open data.

Optimalisatie van het digitaliseringsproces

We hanteren een doorgedreven kwaliteitscontrole om het digitaliseringsproces steeds professioneler aan te pakken. We zetten nieuwe digitaliseringstools en -scenario's in om omvangrijke diapositieven- en negatievencollecties te digitaliseren, zoals *visual recognition*

software of digitalisering aan de hand van de contactvelmethode. Het FOMU wil de resultaten van dit onderzoek in de eigen werking implementeren en de opgedane kennis ter beschikking stellen van het erfgoedveld.

Analoge kennis omzetten naar digitale bronnen

Het FOMU wil de kennis over zijn collectie zoveel mogelijk digitaliseren zodat die beter uitwisselbaar en uitbreidbaar is. I.f.v. kennismanagement is het ook belangrijk om oude en nieuwe kennis te consolideren. Vooreerst doen we dit door de digitalisering van de [Directory of Belgian Photographers](#). Deze omvat nu 6900 records en wordt stelselmatig bijgewerkt en verbeterd met tekst en beeld.

Digital born collecties

Onze collecties worden steeds meer digitaal, ook doordat fotoarchieven en -fondsen meer en meer *digital born* zijn. Door investeringen in het DAM-systeem en de opslag van onze moederbestanden in het digitale depot bereiden we ons voor op de komst van *digital born* fotoarchieven.

Fotostudio

We vernieuwen de fotostudio om de digitalisering van de collecties te professionaliseren, de expertise te consolideren en conserveringsonderzoek te faciliteren.

Vrijwilligers

Onze objecten worden vaak in massa gedigitaliseerd. Om goede metadata van deze beelden te krijgen werken we met vrijwilligers. Binnen onze registratieprogramma's corrigeren zij conversiefouten en vullen ze gebrekkige beschrijvingen aan.

Conservatie en restauratie

Het behoud van een collectie bestaat niet louter uit een goede bewaaromgeving. Ook de meest geschikte omgevingsfactoren, werkomgeving en hantering zijn essentieel om de kwaliteit en levensduur van de collectie te verlengen en te garanderen. Een focus op preventieve conservering moet het aantal risico's en restauratiebehandelingen beperken.

Toch blijven restauratiebehandelingen soms nodig. Deze worden op projectmatige basis uitgevoerd door de fotorestaurator van het FOMU i.f.v. collectiepresentaties en bruiklenen. De FOMU-collecties zijn materiaaltechnisch zeer divers en complex, waardoor ook andere gespecialiseerde restauratoren moeten worden ingeschakeld. De FOMU-fotorestaurator leidt uitbestede restauratieopdrachten in goede banen.

Het FOMU wil zijn ecologische en economische voetafdruk zo klein mogelijk houden, met respect voor de eigen collecties. Bij de bouw van een nieuw, energiezuinig collectiedepot werden de bewaring van de collectie en de werking van de afdeling collectie in vraag gesteld en verbeterd. Ook onderzoek binnen de collectie, een gericht verhuisplan en collectiewaardering hebben de afdeling meer inzicht gegeven in de collectie en de prioriteiten op het vlak van preventieve conservering. Via bewuste keuzes op het vlak van depotbeheer en de opbouw van tentoonstellingen wil het FOMU inzetten op duurzaamheid. Zo vervangen we systematisch de halogeenverlichting in de tentoonstellingszalen door ledverlichting. Dit is gunstig voor de belichting van de werken én vermindert het energieverbruik en het risico op technische defecten bij de klimaatinstallaties. Met de digitale fotografie zijn we binnen collectiebeheer aan een nieuw hoofdstuk begonnen. Digitale bestanden zijn niet altijd fysiek zichtbaar in het depot, maar zijn aan andere degeneratiekenmerken onderhevig dan analoge beelden en vereisen een andere aanpak. Op het vlak van bewaring en toegankelijkheid ontwikkelen we op lange en korte termijn een nieuw beleid en bijbehorende strategie, met aandacht voor analoge en digitale fotografie. Voorafgaand aan de bouw van de Lieven Gevaerttoren werden een digitaal depot voor masterbestanden en een aangepaste koele berging voor digitale prints, kleurenprints en digitale bestanden gerealiseerd.

Doelstellingen

Analoog

- Verbeteren/veranderen van de bewaaromgeving, omgevingsfactoren, werkomgeving en hantering om de kwaliteit en levensduur van de collectie te verhogen. Duurzaamheid en aandacht voor het ecologische en economische aspect bij het bewaren van een collectie.
- Optimalisatie van een dynamisch calamiteitenplan voor een betere risicobeheersing.
- Depotwerking en -organisatie beter integreren in de algemene museumwerking.
- Integratie van het registratieprogramma in het depotbeleid.
- Inzetten op monitoring en preventieve conservering.
- Collectiewaardering en *condition assessments* om prioriteiten te stellen op het vlak van conservering en restauratie.
- Gebruik van RE-ORG als werkmethode om de depotinrichting en -werking te verbeteren en i.f.v. betere preventieve conservering en prioritering.

Digitaal

- Onderzoek naar de mogelijkheden en ontwikkeling van een duurzaam digitaal depot voor de bewaring van gedigitaliseerde foto's en *digital born* objecten op korte en lange termijn.

- Integratie van gespecialiseerde opslag voor digitale prints in het nieuwe depot voor optimale bewaring op lange termijn.
- De digitale workflow optimaliseren en digitaliseringsstandaarden toepassen.
- Binnen de opstart van een digitaal depot ook aandacht besteden aan het digitale bedrijfsarchief en de digitale documentatie van de bibliotheek.
- Opbouw en verspreiding van kennis en expertise in de cultureel-erfgoedsector m.b.t. duurzaamheid van digitale fotocollecties.
- Meer aandacht voor *Quality Assurance* en *Quality Control* in het digitaliseringsproces.

Collecties Beeld en Fondsen

Depotwerking

Om de collectie in de beste omstandigheden te conserveren heeft het FOMU zijn depots geoptimaliseerd. In 2015 werden de **vijf Bainesdepots gerenoveerd**, waarvan drie werden omgebouwd tot koelcellen voor de bewaring van kunststofnegatieven, kleurenprints, digitale prints en digitale dragers.

In 2018 werd **de Lieven Gevaertoren** in gebruik genomen. Dit klimaatvriendelijke collectiegebouw is uniek in Europa: het is het eerste lage-energie depot voor fotografie met voldoende wetenschappelijk onderbouwde garanties voor een duurzame conservering van een breed spectrum aan fotografische objecten. Het concept verschilt van dat van de meeste collectiedepots in de museum- en archiefwereld. In plaats van zware klimaatinstallaties die de temperatuur en relatieve vochtigheid controleren, heerst hier een *low energy climate* voor de bewaring van specifieke collectieonderdelen.

Bij het ontwerp werd gezocht naar een goede balans tussen de zorg voor een kostbare collectie en het economische en ecologische aspect van het beheer van een depotgebouw. Het gebouw is zo ontworpen dat het klimaat in het depot door een uitgekiende isolatie en luchtdichtheid op een natuurlijke manier samen met de collectie evolueert, tussen specifieke grenzen. De temperatuur mag gedurende het jaar geleidelijk schommelen tussen 13 en 21°C, de relatieve vochtigheid mag geleidelijk variëren tussen 35 en 55%. Per verdieping is er een kleine klimaatinstallatie, die enkel functioneert wanneer de vooropgestelde grenswaarden worden overschreden. De lucht wordt één keer per etmaal gezuiverd via een koolstoffilter. Om het klimaat zo stabiel mogelijk te houden mogen de depotmedewerkers maar acht uren per week in de depots werken.

Conserveringsacties ter voorbereiding verhuis

Sinds eind 2018 worden de collecties Beeld (kernklassement en ingelijste werken), een groot deel van de collectie Fondsen en specifieke onderdelen van de collectie Apparatuur naar het nieuwe depot verhuisd. In de aanloop naar de renovatie van de bestaande depots werden alle ingelijste werken ingepakt, gefotografeerd en geregistreerd. Materiaaltechnische deelcollecties werden

systematisch gereinigd, geregistreerd, omgepakt en gedigitaliseerd. De collectie Beeld wordt eveneens omgepakt. Ook de negatievenarchieven en –fondsen worden omgepakt en op iedere collectie wordt een *condition assessment* uitgevoerd om in te schatten welke prioritair moeten worden aangepakt. Daarnaast worden deelcollecties via gerichte stages en met medewerking van vrijwilligers omgepakt en genummerd.

Externe depots

Hoewel het FOMU zijn depots reorganiseert, renoveert en uitbreidt in functie van een duurzame, verantwoorde en economische berging van de collectie, blijft er plaats te kort voor omvangrijke collecties zoals o.a. Agfa Foto-Historama en de Agfa-Gevaertcollectie. Om deze op een goede manier te conserveren en te bewaren, huren we externe depotruimte bij erkende aanbieders van kunststoplagruimtes.

DAMS – Digitaal depot

Om de rechten te klaren van de beelden die in het DAMS en het e-depot worden gezet, heeft het FOMU een prioriteitenlijst opgesteld van fotografen van wie het foto's in de collectie heeft die in beide moeten worden opgenomen. Om deze procedure vlot te laten verlopen hebben we voorbeeldcontracten in verschillende talen opgesteld. Daarnaast werd het DAMS verder getest, werden de metadata aangevuld en verbeterd en de bestanden verder voorbereid voor uploaden in het DAMS. We streven naar maximale linken tussen het DAMS en de systemen van partners zoals meemoo.

Collectie Apparatuur

In het kader van het **RE-ORG**-project, gecoördineerd door het KIK-IRPA, werd het cameradepot op de vierde verdieping van het FOMU gereorganiseerd. Alle objecten werden gereinigd, geregistreerd, gelabeld, gefotografeerd en indien nodig omgepakt. Alle kleine camera's en objecten werden omgepakt in PE-schuim en rakbakken en verhuisden naar de gerenoveerde Bainesdepots. Ook een tweede apparatuurdepot op de derde verdieping willen we via een RE-ORG-project aanpakken.

Collectie Bibliotheek

In 2018 kreeg de bibliotheek **twee nieuwe depots**: een voor de studiec collectie in het FOMU-gebouw en een voor de museumcollectie en de kostbare werken in de Lieven Gevaerttoren. Beide depots zijn geklimatiseerd, met optimale bewaaromstandigheden voor een papieren collectie. Ter voorbereiding van de verhuis naar de nieuwe depots werden alle tijdschriften herverpakt in een magazinehouder; kostbare tijdschriften en boeken werden verpakt in zuurvrije materialen.

De bibliotheek ontwikkelt een nieuwe werking op basis van de voorbije renovatie. Ook op het gebied van preventieve conservering worden verder stappen gezet in de vorm van **vernieuwde klimatisatie** van de gerenoveerde bibliotheekdepots.

Risicobeheer en veiligheidszorg

Conditie van de collectie

Collecties Beeld en Fondsen

Het FOMU beheert een zeer grote en uiteenlopende collectie aan foto's. Vanaf het begin zijn er vrij duidelijke deelcollecties gemaakt op basis van materiaaltechnische eigenschappen, bv. zwart-witfoto's en kleurenprints, negatieven, stereo-, post-, visite- en kabinetkaarten, fotoalbums, archieven en fondsen, daguerreotypieën, ambrotypieën, ferrotypieën... Hoewel sommige deelcollecties typische intrinsieke schadekenmerken vertonen, bevindt de hele collectie Beeld zich in een goede conditie. Ze vertoont sporen van gebruik en restauratie maar kan in een museumcontext gebruikt worden. De collectie is beheersbaar qua depotruimte, diversiteit en type materiaal.

De negatievencollectie binnen de collectie Beeld bevat zowel glasnegatieven als negatieven op kunststof. Sommige kunststofnegatieven op cellulose-acetaat vertonen sporen van het azijnsyndroom. Negatieven, kleurenprints, digitale prints en digitale dragers worden systematisch verder herverpakt en overgebracht naar de drie nieuwe gekoelde depots.

De collectie Fondsen is moeilijk beheersbaar qua depotruimte, diversiteit en type materiaal. Slechts 5% is volledig omgepakt in zuurvrij materiaal, beschreven en gedigitaliseerd. De werklust die hiermee gepaard gaat, is hoog. De conditie is zeer wisselend; in vele gevallen is ze zelfs onbekend.

Het FOMU voert een doorgedreven monitoringbeleid aan de hand van dataloggers, controlerondes, conditierapporten, het ompakken in verantwoorde verpakkingsmaterialen en het doorvoeren van *condition assessments* om prioriteiten te bepalen op het gebied van conservering, restauratie, registratie en digitalisering. We gebruiken een Access-database om data over de verschillende deelcollecties te vergelijken, te gebruiken en uit te wisselen.

Het FOMU beschikt over twee fotorestauratoren. De ene is gespecialiseerd in preventieve conservering, de andere in specifieke restauratiebehandelingen. Zo kunnen ze samen de collectie optimaal opvolgen.

Collectie Apparatuur

De toestand van de collectie Apparatuur is in grote mate goed maar variabel; de apparatuur werkt nog, maar bevat ook technische mankementen. De meeste objecten vertonen sporen van normaal

tot zwaar gebruik en/of schade, zijn *fit for handling* en kunnen tentoongesteld worden. Enkele objecten zijn splinternieuw. Van een deel van de collectie is de toestand minder gekend. De historische cameracollectie (19de eeuw) is in goede conditie. De meeste fotoapparatuur is samengesteld uit metaal, glas, hout en/of kunststof.

Collectie Bibliotheek

De bibliotheekcollectie is in relatief goede conditie. Wel zijn er vaak gebruikssporen. Die worden sinds 2012 tot een minimum beperkt door het gebruik van droogstempel en zuurvrije stroken. Met uitzondering van tijdschriften en publicaties die door verzuring verbrokkelen, is de collectie *fit for handling*. De kostbare werken dienen wel met de nodige voorzorg en bij grote uitzondering gehanteerd te worden.

Tot 2017 werd het grootste deel van de bibliotheekcollectie bewaard in een niet-geklimatiseerd, niet-verduisterd depot. Door deze stoffige bewaaromstandigheden moest de studie- en museumcollectie volledig gereinigd worden. De meest kostbare en fragiele werken werden wel adequaat bewaard. Dankzij de nieuwe, geklimatiseerde depots is het bewaren van de collectie beheersbaar.

Geïntegreerde risicobeheersing

Als erkende erfgoedinstelling is het FOMU verantwoordelijk voor de veiligheid van zijn bezoekers en voor het behouden en borgen van de collectie en de gebouwen. Naast preventie worden ook de nodige procedures uitgewerkt om snel en juist te reageren op een calamiteit of incident. Aan de systematische waardering van de deelcollecties wordt een risicoanalyse gekoppeld, die moet leiden tot een geïntegreerde risicobeheersing en een uitgebalanceerd preventief risicomanagement. In de huidige beleidsperiode ligt de focus op de ontwikkeling van een monitoringplan, een update van het calamiteitenplan en het in kaart brengen van de asbestproblematiek binnen de collectie Apparatuur.

Calamiteitenplan

Het FOMU beschikt over een calamiteitenplan waarin de veiligheid van publiek en medewerkers en de aanpak van de collectiestukken in het geval van verschillende calamiteiten wordt beschreven. De aanpak van de tien schadefactoren¹ wordt generiek per materiaalsoort besproken. Naarmate de collectiestukken naar een definitieve standplaats in de nieuwe en vernieuwde depots verhuizen, wordt het calamiteitenplan per deelcollectie aangepast op maat.

¹ Fysische krachten, diefstal en vandalisme, brand, water, ongedierte en schimmel, verontreiniging, licht en straling, verkeerde temperatuur, verkeerde relatieve vochtigheid en informatieverlies.

Het calamiteitenplan moet de werknemers ook vertrouwd maken met de aanpak van calamiteiten en daar een houvast of handleiding bij bieden. Het is daarom belangrijk dat zij het calamiteitenplan kennen en oefenen. Het FOMU beschikt over calamiteitenkits en –karren op verschillende locaties. Een calamiteitenplan bevat veel vertrouwelijke informatie. Naarmate de verantwoordelijkheden toenemen, krijgen mensen meer inzagerecht. Brandweer en politie hebben ook toegang tot deze informatie. De inhoud van het calamiteitenplan wordt aan bestaande en nieuwe medewerkers bekendgemaakt via informatiesessies, workshops en oefeningen. Een aangepaste versie kan worden geraadpleegd door bezoekers of collega's na schriftelijke toestemming.

Integrated Pest Management (IPM)

Omdat schimmel- en insectenaantasting in organische collecties vaker voorkomt dan bv. brand, wordt binnen het FOMU duidelijk ingezet op IPM. Onze restaurator heeft zich de voorbije jaren verder toegelegd op het vermijden en gericht aanpakken van deze schade. De sleutels tot IPM zijn: het gebouw goed onderhouden, mogelijke aantastingen detecteren en monitoren, specimens identificeren/analyseren en de omgeving en het binnen- en buitenklimaat begrijpen.

Workflowbeheer en procedures

De afdeling collectie van het FOMU is de laatste jaren enorm gegroeid en geprofessionaliseerd: van drie naar dertien medewerkers, met daarnaast tijdelijke projectmedewerkers, vrijwilligers en stagiairs. Om de verschillende stappen in het collectiemanagement efficiënter te laten verlopen zetten we een georganiseerde, professionele workflow op. Op basis van het collectieplan worden taken en werkwijzen duidelijk gedefinieerd en verdeeld, worden controles uitgevoerd en wordt informatie al dan niet centraal vastgelegd.

Een duidelijke handleiding geeft houvast en biedt een overzicht van de gangbare richtlijnen en procedures die het collectiemanagement vergemakkelijken. De afdeling collectie hanteert [Spectrum](#) als standaard voor collectiemanagement. We implementeren verbeterde Spectrumprocedures die we formaliseren in acht gedetailleerde werkingsprocedures: digitalisering, risicobeheer, registratie, verwerving, bruikleen in/uit, herbestemming, conservatie en auteursrecht. Deze hangen nauw samen met de verhuis van de collecties naar het nieuwe depotgebouw, de acties die voortvloeien uit de verdere waarderingstrajecten en de invulling van het collectieplan. Elk jaar verbeteren en implementeren we één tot twee Spectrumprocedures.

Het FOMU is onderdeel van het autonoom gemeentebedrijf Culturele Instellingen Antwerpen/Erfgoed.

FOMU

Directeur ad interim: Maartje Stubbe

AG Culturele Instellingen Antwerpen/Erfgoed

Voorzitter van het directiecomité: Wim Van Damme

Voorzitter van de raad van bestuur: Nabilla Ait Daoud

Leden van de raad van bestuur: Luk Lemmens, Koen Palinckx, Omar Fathi, Annelies Thoelen, Tatjana Scheck, Bartold Maréchal, Lebuin D'Haese, Yolande Avontroodt

i.s.m. Vlaanderen – stad Antwerpen